

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Татяна Мострова, Кирило-Методиевски научен център,
член на Научно жури за защита на дисертационен труд
за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
(заповед 30/23.01.2017)

Научна област: 2. Хуманитарни науки

Професионално направление: 2.1. Филология, Български език

(Старобългарски език) - Кирило-Методиевски научен център, БАН

Тема на дисертационния труд: „Ветхозаветните четива за Страстната седмица в старобългарската богослужевна и небогослужевна книжнина“

Дисертант: Андрей Стефанов Бобев

Научен ръководител: доц. д-р Татяна Мострова

Темата на дисертацията е актуална не само поради засиления интерес към библейската проблематика през последните десетилетия и връзката ѝ с многогодишния проект на КМНЦ „Изследване и издаване на старобългарския превод на Стария завет“, но и поради факта, че досега не е осъществено проучване на комплекс от старозаветни четива за Страстната седмица, особено в съпоставителен план, където паримийната традиция се разглежда и в контекста на ветхозаветните четива от небогослужевните ръкописи. В този смисъл дисертационният труд поставя началото на едно системно и пълно изследване на славянския превод на паримийните четива, предназначени за православното богослужение през времето на Страстната седмица.

Обект на изследване са старозаветни перикопи от Книга Битие, Книга на пророк Иона, която в паримейниците е представена в пълния си обем от 4 глави, Книга на пророк Захария, Книга на пророк Софония. Подборът на този материал не е извършен механически, а следва резултатите от предходни езиково-текстологически проучвания. Книгата на пророк Софония принадлежи към един условно обособен втори дял от Книгата на дванадесетте пророци (заедно с Аггей, Захария, Малахия), чиято текстологическа история се различава от първия дял (Осия, Иоил, Амос, Авдий, Иона,

Михей, Наум, Авакум.) Това е и една от причините в изследването да бъдат включени Книгата на пророк Иона, от една страна, и Софония и Захария, от друга.

Като материал за проучването са привлечени голям брой преписи на Паримейника и преписи на небогослужебната текстова традиция (общо 104 ръкописа). Някои от преписите се проучват за първи път, а голяма част от привлечените ръкописи досега не са подлагни на детайлна текстологическа обработка. Двете перикопи от Книга Битие са колирани: по 8 паримейника и 7 триода за Бит. 1:1-13 и по 14 паримейника и 8 триода за Бит. 22:1-18, а също така по 6 минея, 28 небогослужебни преписа и един хронографски. Текстът на Книгата на пророк Иона е колиран по 16 паримейника, 8 триода и 10 небогослужебни преписа, а Молитвата на Иона от гл. 2, която стои в богослужебния Псалтир като Шеста песен – също така по 15 псалтира (един от които старопечатен) и по един часослов. Перикопата от Книгата на пророк Софония е колирана по 20 паримейни преписа, 7 триодни и 8 небогослужебни. Перикопата от Книгата на пророк Захария е колирана по 18 паримейника, 7 триода и 10 небогослужебни преписа.

Целта на докторанта е да направи възможно най-добро издание на избраните от него текстове. Прилага се изчерпваща колация на всички значещи особености на съпоставените преписи (в някои случаи се привеждат варианти и на фонематично/фонологично/правописно ниво, ако са налице перспективи те да носят текстологическа информация). Директно свързани с издаването на текстовете са приложените едиционните принципи, които илюстрират опита на най-добрите издателски практики. (2. Методологични аспекти на изследването, с. 45-49).

Така един от най-важните резултати на труда в раздела *„Текстологически и езикови особености на избраните перикопи“* е изработеното за първи път пълно издание на избраните старозаветни четива от трите книги на малките пророци и част от перикопите на Книга Битие и подробен анализ с изнасяне на пълния брой варианти за паримейника, тълковния преславски превод, гръцките източници – Профитология и Гьотингенското издание на Септуагинта, а за отделни книги (Захария) и латинския текст на бенедиктинската Вулгата В част от случаите славянските ортографични особености показват връзка с определен кръг гръцки ръкописи и могат да бъдат обект на специално проучване. В зависимост от обема на перикопите за отделните книги броят на представените и анализирани варианти варира от 51 за Софония до 1442 за

книгата на пророк Иона. Те са анализирани както в текстологичен план, така и от гледище на съществуващите екзегетическите тълкувания, когато това се налага. Критическият апарат към издадените паримии е изпълнен умело и детайлно. Цялото издание е изработено с вещина и с необходимото графично оформление, което внася яснота в изложението на материала. Безспорно тази част от дисертацията на А. Бобев е един от добрите примери за критически издания на средновековни славянски текстове.

Изработването на пълното издание с възможно най-големия брой изнесени и анализирани варианти не би могло да се осъществи без стабилната основа на прецизно изработените от автора археографски обзори: 1) на съхранените преписи на Паримейника; 2) на съхранените небогослужебни преписи, които също следват определени теоретични постановки.

В изследването се използва се комплексен подход, който дава възможност да се проследят в диахронен аспект езиково-текстологическите особености на перикоите от четирите библейски книги в тясна връзка с екзегетически и литературно-исторически коментар. Анализът представя явленията от историята на езика в текстологически контекст, като се стреми да идентифицира причините за текстологическите процеси не само в езиковия развой сам по себе си, но в широк кръг от екстралингвистични фактори – богослужебни, богословски, културологични и др. В подробния коментар на разночетенията авторът обръща особено внимание на влиянието на екзегезата, при определени преводачески решения (в началото на всяка библейска книга се цитират изданията на използваните тълкувания).

Четвъртата част на дисертационния труд *“Екскурси“* съдържа преди всичко разсъждения от теоретичен характер, които в една или друга степен обуславят както подхода при интерпретацията на натрупания текстологически материал, така и необходимостта от използването на непротиворечива терминология в сферата на палеославистичната библеистика. За актуалността на темата, както и за иновативния характер на цялостната разработка допринася именно опита на докторанта да пригоди част от терминологичната система на класическата филология и да я приложи за пръв път върху изследвания материал от славянския Паримейник. На много места в текста се коментират принципи на класическата текстология с оглед на тяхната приложимост в палеославистичната библеистика и се аргументира необходимостта от търсене на нови подходи в тази област. За постигане на еднозначност в резултатите на предложения

дисертационен труд, А. Бобев представя обзор на използваните термини в рамките на това изследване. Независимо дали ще се съгласим с всички термини (някои от които като синонимните *копист* и *преписвач* не се нуждаят от обяснение) списъкът е необходим. Този опит за систематизация на понятията, използвани в текстологията, както и коментарите върху методиката на колирането, издателските принципи на гръцките и латински източници, заслужава внимание именно като илюстрация на индивидуалния подход на докторанта, като осмисляне на изследователската традиция (с. 422-436 и следв.). Изложена е една работна идея – за възможното бъдещо съчетаване на критическите апарати на изброените критични издания, което би разкрило пред палеослависта библеист по-богата съпоставителна информация, респективно – повече възможности за проучване на славянската традиция.

Тази и някои други по-амбициозни задачи с право са поставени в т.нар. „Екскурси“, но това не значи че те не са актуални, и че не трябва да се коментират в перспективата на бъдещи изследвания.

В цялото изложение проличава богатата библиографската осведоменост на докторанта, която е на много високо равнище. Тя е налице и в първата глава, която въвежда „лекционария като богослужебна книга“ и във втората глава, която уточнява „методологическите аспекти на изследването“.

Приложенията са важна съставна част от приносите на дисертацията: Списък на славянските преписи на Паримейника (общо 100), Списък на южно- и източнославянските небогослужебни библейски преписи (259 ръкописа), Списък на гръцките старозаветни лекционарии (169). Към списъците са приложени много полезни съпоставителни таблици на сиглите и номерацията, използвани от досегашните изследователи, които изключително улесняват идентифицирането на едни и същи археографски единици у различните автори.

Във връзка с работата по дисертацията си А. Бобев е участвал в 17 конференции (национални и международни) с доклади на български и английски език. Осем от научните приноси по темата на труда му са отпечатани в периодични издания и тематични сборници.

Авторефератът отразява вярно в синтезиран вид текста на дисертационния труд.

В заключение бих искала да подчертая, че трудът на Андрей Бобев е ценно монографично изследване, в което авторът показва качества на перспективен

изследовател, със завидно умение за задълбочено вникване в същността на проблемите на специфичните медиевистични проучвания, достигане до оригинални решения и изводи. Като имам предвид оригиналния характер на изследването и представените научни приноси, предлагам на уважаемото научно жури да присъди на Андрей Бобев образователната и научна степен „доктор“.

София, 21.03.2017 г.

доц. д-р Татяна Мострова